

УДК 364-786-056.26

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-880-891](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-880-891)

Кравченко Оксана Олексіївна доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (098) 421-64-44, <https://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

Міщенко Марина Сергіївна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20300, тел.: (096) 625-85-95, <https://orcid.org/0000-0003-0739-0497>

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЄКТ КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Анотація. Стаття присвячена проблемі соціально-психологічної реабілітації людей з інвалідністю засобами інклюзивного туризму, а саме долучення їх до туристичних подорожей, що надає можливість відчувати себе повноцінними і повноправними учасниками суспільного життя.

Узагальнено досвід реалізації грантового проєкту «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта» та визначено його вплив на соціокультурну реабілітацію людей з інвалідністю. Акцентовано увагу на унікальності проєкту, яка полягає в інтегративному підході для одночасного вирішення комплексу актуальних завдань. 3D-карта включає чотири ексклюзивних безбар'єрних туристичних маршрути (Тур 1. м. Умань; Тур 2. Монастирище – Жашків – Звенигородка – Тальне; Тур 3. Корсунь-Шевченківський – Канів; Тур 4. Чигирин), які дозволяють розкрити унікальність історико-культурних та природних туристичних об'єктів завдяки 3D технологіям. З'ясовано, що проєкт видався в умовах пандемії як ефективний інструмент долання соціальної ізоляції та долучення до соціокультурної діяльності в умовах карантинних обмежень – це можливість для кожної людини подорожувати, пізнавати Україну, вивчати її історію і культуру за допомогою цифрових технологій, навіть за час локдауну. Найбільший соціальний ефект проєкту – це включеність людей з інвалідністю до туристичних активностей, створення умов для їхньої соціальної інтеграції, протидія соціальному виключенню та ізоляції, активне долучення до культурно-пізнавальної туристичної діяльності. Розроблена нами інклюзивна 3D-карта може використовуватися не лише як туристичний маршрут, але й бути дієвим інтерактивним інструментарієм під час освітнього процесу та соціально-психологічної реабілітації, що сприяє задоволенню соціокультурних потреб більш широкої аудиторії.

Ключові слова: безбар'єрність, реабілітація, інвалідність, проєкт, інклюзивний туризм, молодь.

Kravchenko Oksana Oleksiivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Social and Psychological Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (098) 421-64-44, <https://orcid.org/0000-0002-9732-6546>

Mishchenko Maryna Serhiivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20300, tel.: (096) 625-85-95, <https://orcid.org/0000-0003-0739-0497>

INNOVATIVE PROJECT OF COMPREHENSIVE REHABILITATION OF PEOPLE WITH DISABILITIES

Abstract. The article is devoted to the problem of social and psychological rehabilitation of people with disabilities through inclusive tourism, namely their involvement in tourist travel, which provides an opportunity to feel full and full participants in public life.

The experience of realization of the grant project "Cultural-recreational-tourist Cherkasy region: inclusive-social 3D-map" is generalized and its influence on socio-cultural rehabilitation of people with disabilities is determined. Emphasis is placed on the uniqueness of the project, which is an integrative approach to simultaneously solve a set of pressing problems. The 3D map includes four exclusive barrier-free tourist routes (Tour 1. Uman; Tour 2. Monastyryshche - Zhashkiv - Zvenigorodka - Talne; Tour 3. Korsun-Shevchenkivsky - Kaniv; Tour 4. Chyhyryn), which reveal the uniqueness of historical and cultural and natural tourist facilities thanks to 3D technologies. It was found that the project was released in the pandemic as an effective tool for overcoming social isolation and involvement in socio-cultural activities under quarantine restrictions - it is an opportunity for everyone to travel, learn about Ukraine, study its history and culture with digital technology, even during lockdown . The biggest social effect of the project is the inclusion of people with disabilities in tourism activities, creating conditions for their social integration, combating social exclusion and isolation, active involvement in cultural and cognitive tourism activities. The inclusive 3D map developed by us can be used not only as a tourist route, but also as an effective interactive tool during the educational process and socio-psychological rehabilitation, which helps to meet the socio-cultural needs of a wider audience.

Keywords: barrier-free, rehabilitation, disability, project, inclusive tourism, youth.

Постановка проблеми. У квітні 2021 р. розпорядженням КМУ № 366-р

Схвалено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Метою стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики [8].

Прийняття цього документу є важливим фактором подальшого суспільного розвитку у напрямі інклюзивних процесів. Адже за результатами соціологічного дослідження центру «Соціальна дія» українці вважають, що найчастіше їх дискримінують за віком – 40,2% та інвалідністю – 38 % [1]. Саме на мінімізацію таких показників мають бути спрямовані заходи на державному та регіональному рівнях, які б утверджували соціальний статус людей з інвалідністю в суспільстві шляхом повноцінної участі у всіх сферах життєдіяльності, зокрема у сфері дозвілля та відпочинку. У Конвенції про права осіб з інвалідністю (2006) вказано, повноцінна участь осіб з інвалідністю в суспільному житті – це цінний нинішній і потенційний внесок у загальний добробут, що дасть можливість досягти значних успіхів у людському, соціальному та економічному розвитку суспільства. У цьому контексті необхідно забезпечити посильну участь у культурному житті, проведенні дозвілля й відпочинку. Особи з інвалідністю мають право на доступ до творів культури в доступних форматах; доступ до таких місць культурних заходів чи послуг, як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки й туристичні послуги, доступ до пам'яток і об'єктів, що мають національну культурну значущість; можливість розвивати й використовувати свій творчий, художній та інтелектуальний потенціал не тільки для себе, а й для збагачення всього суспільства [2].

У цьому відношенні саме інклюзивний туризм має культурно-пізнавальний (пізнання історії краю, про визначні події, видатних людей; розширення світогляду та набуття нового досвіду) та реабілітаційний (відновлення фізичного та соціального стану) потенціал. Долучення людей з інвалідністю до туристичних подорожей надає можливість відчувати себе повноцінними і повноправними учасниками суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Авторами концептуальних засад створення інклюзивного освітнього середовища в незалежній Україні стали Г. Давиденко, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, К. Кольченко, С. Литовченко, О. Лук'янов, І. Малишевська, П. Таланчук, О. Таранченко та ін.

Питання соціалізації, соціальної адаптації та реабілітації вразливих категорій населення порушували І. Зверева, А. Капська, Козубовська, Н. Коляда, Л. Міщик, Ж. Петрочко, В. Поліщук, С. Харченко та ін.

Розвиток інклюзивного туризму в Україні і за рубежом розкрили С. Александрова, І. Арсененко, Н. Белоусова, Н. Барна, І. Власенко, Л. Жирак, С. Каштан, Н. Коляда, Г. Кучер, В. Лепський, М. Міщенко, І. Молоченко, В. Монастирський, Л. Науменко, О. Топалова, І. Полчанінова, К. Чупіна та ін.

Серед зарубіжних дослідників основоположниками інклюзивного туризму є Скот Райн та автор книг «Accessible Tourism: Concepts and Issues (Aspects of Tourism)» і «Best practice in accessible tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism» Д. Бухаліс. Проблемами соціалізації, адаптації в соціальне середовище людей з інвалідністю займаються А. Мюллум, Х. Оппл, К. Мюрнер, Ч. Нойбергер, М. Руттер, Р. Гольбріхом, С. Вальпером, К. Грошем, С. Фланаганом, Х. Шнидтке, Г. Штадлер, С. Янсен та ін.

Аналіз результатів наукових досліджень з теорії та практики інклюзивної освіти свідчить, що проблема соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму не була предметом спеціального дослідження.

Актуальність, недостатній рівень розробленості названої проблеми в сучасній науці, необхідність систематизації накопиченого емпіричного та навчально-методичного матеріалу у сфері інклюзивного навчання зумовили **мету наукової статті** – узагальнити досвід реалізації грантового проекту «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта» та визначити його вплив на соціокультурну реабілітацію людей з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу. Унікальну історичну, природозаповідну, культурну спадщину має Черкащина, яка географічно розміщена в центрі держави. Разом з тим, маючи такий культурний і туристичний потенціал, Черкаський регіон потребує вирішення основних проблем: незадовільний стан туристичної інфраструктури; неефективне використання сучасних інформаційних технологій для розвитку і промоції регіону, маркетингу; слабка інформаційна підтримка туристичної галузі; недостатня промоція та впізнаваність регіону.

Крім того, карантинні обмеження у 2020–2021 рр. в результаті гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, створюють передумови для розвитку цифровізації усіх сфер життєдіяльності, в тому числі і туризму.

У цьому контексті проект «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта» дозволив покращити загальний імідж регіону завдяки створенню і промоції конкурентоспроможного інклюзивного туристичного продукту, організації низки туристично-привабливих подій та розширення співпраці у напрямку реалізації наявного туристичного потенціалу.

Відтак, проект став потужним драйвером збереження та відродження галузі в регіоні, тим самим сприяв виконанню «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [7]. Де йдеться про створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту, підвищення якості інфраструктури курортів, удосконалення інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг, відповідність ціни та якості туристичних продуктів.

Унікальність проекту полягає в інтегративному підході для одночасного вирішення комплексу актуальних завдань: підвищення туристичної

привабливості Черкаського регіону; підтримка туристичної галузі в умовах пандемії шляхом розробки і створення інноваційних цифрових туристичних послуг; соціокультурна реабілітація людей з інвалідністю; сприяння міжсекторального співробітництва представників влади, бізнесу, наукових установ, громадянського суспільства та безпосередньо людей з інвалідністю; забезпечення безбар'єрного доступу до історико-культурних та природних об'єктів; національно-патріотичне виховання дітей та молоді; розвиток цифровізації та формування ІТ-навичок у всіх категорій населення; досягнення високого рівня толерантності до інакшості у соціумі.

Водночас в умовах спадної динаміки ринку туристичних послуг, зумовленої пандемією COVID-19, його суб'єкти все більшою мірою застосовують цифрові технології (буквально цифрову битву) зі створення онлайн-послуг та цифрових продуктів. Форсайт цифрових трендів у сфері туризму детермінує пошук і розробку стратегій та можливостей для реалізації потенційних для розвитку як суб'єктів туристичної сфери, так і національної туристичної системи.

Без перебільшення проєкт зі створення культурно-рекреаційно-туристичної інклюзивно-соціальної 3D-карти Черкащини є інноваційним та унікальним – створена авторська цифрова технологія у сфері інклюзивного туризму. Проєкт є трендом в епоху цифровізації, що й відповідає Цілям сталого розвитку до 2030 року, що передбачає розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій задля подолання цифрового розриву і має вирішальне значення для забезпечення рівноправного доступу до інформації та знань, а також стимулювання інновацій і підприємництва [10].

Інноваційність полягає у створенні платформи, зокрема адаптованої для людей з інвалідністю, яка допомагає спланувати свій відпочинок онлайн, а також за допомогою цифрових технологій відвідати найвідоміші історико-культурні об'єкти та поринути в історичні пригоди. Діджиталізація й технологічні можливості роблять наше соціальне дистанціювання менш зосередженим на чотирьох стінах в умовах ізоляції. Використовуючи карантин та соціальне дистанціювання як можливість (принаймні віртуально) відвідати місця, куди раніше ніяк не виходило з'їздити. Коронавірус та потреба у карантині актуалізували нові формати подорожей, які існували і до цього. Утім, лише зараз ми особливо відчуваємо їхню цінність для нас. Крім цього, подорожувати віртуально значно корисніше для психічного здоров'я, ніж переглядати телебачення та сперечатися через коронавірус у соціальних мережах. Імплементация в практику 3D туристичних маршрутів в Україні розвиває тісний зв'язок соціальних інновацій із суспільством і культурою. Разом з тим, інформаційно-цифрові технології дають можливість подолати ізоляцію, в умовах карантину необхідну як міру попередження повсюдного поширення інфекції, а з іншого – територіальні, часові, соціальні, психологічні, фінансові та інші бар'єри, чого не можна так легко досягнути у реальному житті поза інтернет ресурсами. Збільшення рівня використання онлайн-ресурсів

зокрема відвідування віртуальних екскурсій, свідчать про сформовані цінності саморозвитку та самовдосконалення, успішну адаптацію до нових умов життя, які виникли у зв'язку COVID-19 та прагнення до повноцінної заміни втрачених можливостей за допомогою онлайн середовища. Міжнародний досвід впровадження віртуальних турів переконливо доводить, що даний напрям діяльності створює умови для підвищення конкурентоспроможності туристичної послуги. Такий туристичний продукт, який презентований у вигляді віртуального туру є «інформаційно місткішим», презентабельнішим і привабливішим. На момент перегляду сферична панорама є лише інформаційним продуктом, що виконує пізнавальну функцію, але саме вона може стати поштовхом до купівлі реального туристичного продукту. Під час пандемії значна частина світових закладів культурної спадщини організовувала свою діяльність, використовуючи цифрові технології. Серед закладів, що надавали онлайн-послуги, онлайн-колекція музею Гуггенхайм, онлайн-колекція Нью-Йорського музею сучасного мистецтва МоМа, Амстердамський музей Ван Гога з функцією google street view, а також проєкт Google Art and Culture та інші. Онлайн-колекції, віртуальні тури, стріми, відео-екскурсії, YouTube канали, онлайн-трансляції – все це дало можливість не змінюючи своєї геолокації подорожувати та пізнавати світ. Враховуючи практики та досвід зарубіжних країн, створено інклюзивну 3D-карту, яка включає кілька культурних об'єктів в єдиний туристичний маршрут, що є зручним та практичним у користуванні. Розроблена нами інклюзивна 3D-карта може використовуватися не лише як туристичний маршрут, але й бути дієвим інтерактивним інструментарієм під час освітнього процесу та соціально-психологічної реабілітації, що сприяє задоволенню соціокультурних потреб більш широкої аудиторії. Онлайн-тур – це продукт, який стане цікавим для різних поколінь.

На локальному рівні проєкт відповідає основним цілям та пріоритетам, визначеними «Стратегією розвитку Черкаської області на період 2021–2027 роки» [9] та «Програмою розвитку туризму в Черкаській області на 2021–2025 роки» [6] у напрямі створення та популяризації «регіональних магнітів» для туризму, а також розкриття внутрішнього культурного потенціалу регіонів. У порівнянні із вже раніше створеним туристичним маршрутом «Золота підкова Черкащини» (Черкаси-Чигирин-Канів-Корсунь-Умань-Звенигородка-Кам'янка-Тальне) проєкт є сучасним, інклюзивним, поліфункціональним, цифровим і включає чотири ексклюзивних безбар'єрних туристичних маршрути (Тур 1. м. Умань; Тур 2. Монастирище – Жашків – Звенигородка – Тальне; Тур 3. Корсунь-Шевченківський – Канів; Тур 4. Чигирин), які дозволяють розкрити унікальність історико-культурних та природних туристичних об'єктів завдяки 3D технологіям.

Спеціально до 30-річчя незалежності нашої держави у селі Мар'янівка на Шполянщині створено арт-комплекс «Географічний центр – серце України». Арт-об'єкт виконано, дотримуючись вимог безбар'єрного простору – Черкащина серед перших приєдналася до ініціативи першої леді Олени Зеленської «Без

бар'єрів». Цей арт-комплекс включено до 3D турів проєкту, тим позиціонує кращі інклюзивні практики й проєкти Черкащини.

На всеукраїнському та міжнародному рівнях все більшої популярності набувають віртуальні екскурсії, зокрема вони доступні в Лувр, театр-музей Делі, музей Гетті і багато інших. В Україні ж онлайн екскурсії доступні в таких музеях як: музей-садиба І. Котляревського в Полтаві, Коломийський музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, історико-археологічний музей «Прадавня Аратта – Україна» в с. Трипілля, музей Волинської ікони, церква Святого Духа в Рогатині, музей Гетьманства, музей скла у Львові (самостійний підрозділ історичного музею Львова), музей модерної скульптури Михайла Дзіндри у Львові, Дубенський замок, літературно-меморіальний музей імені Григорія Сковороди, Острозький замок, Національний військово-історичним музеєм України, заповідник «Поле Полтавської битви», музей археології в Батурині, Цитадель Батуринської фортеці, музей С. Бандери у Лондоні, музей-меморіал «Тюрма на Лонцького» у Львові, Дніпропетровський національним історичним музей ім. Д. І. Яворницького, палац Кирила Розумовського у Батурині, будинок-музей Ігоря Стравінського в Устилузі, Музеєм історії та культури євреїв Буковини. На сьогодні 3D-тури – це актуальний культурний продукт, який дає змогу набагато краще показати культурно-туристичні об'єкти та посилити роль культури у суспільстві, ніж це можна зробити під час перегляду фотографій, відеороликів, читання описів. 3D-тур дозволяє побачити простір навколо себе і розглянути деталі навколишнього світу в найдрібніших подробицях, а також здійснити обертання і переміщення за віртуальним об'єктом. Кожна людина, незалежно від обмежень життєдіяльності, відчуватиме ефект присутності в даному місці й побачить все «на власні очі». Разом з тим такий культурний продукт сприяє залученню туристів у місцеву культуру та їх взаємодію з культурним життям мешканців регіону.

Інклюзивно-соціальна 3D-карта з вміщеними чотирьма туристичними маршрутами та наявним контентом не мають аналогів як щодо можливостей онлайн подорожей регіоном, так й інклюзивним підходом до створення безбар'єрного доступу до історико-культурної спадщини Центральної України.

Для більш ефективного туризму запропонованими маршрутними турами командою проєкту було здійснено моніторинг та оцінку туристичних об'єктів щодо їхньої доступності для осіб з інвалідністю за визначеними критеріями оцінки соціо-природно-ресурсного потенціалу туристичних об'єктів для кожного типу захворювань. Для цього була сформована тестова команда. Згідно календарного плану над реалізацією цієї цілі взяла участь широка група людей. По-перше, це студентська молодь (в тому числі з інвалідністю) – майбутні соціальні працівники та психологи; докторанти та молоді вчені, розробники науково-дослідної теми «Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з обмеженнями життєдіяльності засобами інклюзивного туризму»; науково-педагогічні працівники; вихованці інклюзивно-ресурсних центрів та їхні батьки; екскурсоводи та співробітники музеїв та заповідників; представники

громадських об'єднань людей з інвалідністю (Конфедерація громадських організацій людей з інвалідністю, Уманська ВТПО УТОС, Уманська територіальна організація УТОГ, Громадська організація «Світ компетенцій», Громадська організація «Канівська організація осіб з інвалідністю «Відродження»). Водночас, завдяки підтримці місцевої влади було зроблено розпорядження Черкаської облдержадміністрації щодо здійснення моніторингу доступності туристичних об'єктів громадами та органами місцевого самоврядування області. З огляду на актуальність тематики проєкту відзначаємо зацікавленість та отримання рекомендацій від кожної об'єднаної територіальної громади та районних адміністрацій Черкащини про визначні та маловідомі туристичні об'єкти «малої батьківщини».

На основі рекомендацій створено сайт «Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта», який можна відвідати з телефону або комп'ютера [3].

Для змістового наповнення сайту розроблено контент – текстові матеріали (інформація про 30 історико-культурних об'єктів) і фото (485 шт), які трансформовано у 3D-тури. 3D відео кожного маршруту (всього чотири) містять сурдопереклад для людей з вадами слуху, а також адаптовані для людей з вадами зору та перекладені на англійську мову

Сайт розроблений з використання HTML/CSS/JavaScript технологій та Vue.js фрейворка. Для карти та побудови маршрутів було використано javascript бібліотеку Leaflet (open source). Для відтворення фото 360 використано бібліотеку Panolens. Для відтворення відео 360 та сурдо перекладу було розроблено зв'язку на javascript для синхронізації відео 360 та сурдо перекладу, у цій зв'язці використано Youtube і HTML5 video тег.

Адаптовано сайт для людей з інвалідністю до світових стандартів web-доступності WCAG 2.0. Створене програмне забезпечення web-доступності WCAG 2.0 спрямоване на забезпечення більшої доступності веб-контенту для більш широкого кола користувачів з інвалідністю, таких як порушення зору (сліпих та слабозорих), порушення слуху (глухих і слабочуючих), порушення опорно-рухового апарату, порушення мови, порушення ментальної сфери, а також різні комбінації множинних і поєднаних порушень [5].

Завдяки чітко визначеним цілям і завданням, вдало обраним формам, методам і засобам, мотивації та креативності команди вдалося реалізувати мету проєкту: підвищилася туристична привабливість культурного потенціалу Черкащини за допомогою сучасних ІТ інструментів (інклюзивно-соціальна 3D-карта, 3D-тури, інтерактивний сайт; 3D екскурсії; онлайн уроки; онлайн подорожі; 3D фотографії тощо). Це перший проєкт, який продемонстрував історико-культурну та природозаповідну спадщину (30 об'єктів) Черкащини в інтерактивній формі. Проєкт – це універсальна інформаційна платформа, яку можуть використовувати туристичні агенції, культурні фонди та організації, заклади освіти і заклади культури та ін.

Особливо значущим цей проєкт видався в умовах пандемії як ефективний інструмент долання соціальної ізоляції та долучення до соціокультурної

діяльності в умовах карантинних обмежень – це можливість для кожної людини подорожувати, пізнавати Україну, вивчати її історію і культуру за допомогою цифрових технологій, навіть за час локдауну.

Найбільший соціальний ефект проекту – це включеність людей з інвалідністю до туристичних активностей, створення умов для їхньої соціальної інтеграції, протидія соціальному виключенню та ізоляції, активне долучення до культурно-пізнавальної туристичної діяльності.

Основною категорією є внутрішні туристи, а саме молодь віком від 14 до 35 років (здобувачі освіти закладів загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти, фахової передвищої освіти та вищої школи), з якими використовувався інтерактивний вид комунікації (рекламні засоби інтернет-комунікації через створені сторінки проекту в соцмережах):

- особливим пріоритетом молодіжної політики в Україні є розвиток мережі молодіжних центрів та просторів європейського зразка, які по своїй суті є осередками практичної роботи з молоддю. Молодіжні центри Черкащини виявили неабиякий інтерес до реалізації проекту і в своїй діяльності використали його продукт, що сприяє розвитку молодих людей, підвищенню рівня мобільності молоді тощо;

- разом з тим, пропонується культурно-туристичний продукт рекомендований до впровадження як освітня технологія, тому були залучені здобувачі закладів загальної середньої освіти. Завдяки співпраці із Українським державним центром національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді матеріал за кожним з чотирьох маршрутів адаптований для використання під час вивчення шкільних предметів «Історія України», «Географія», «Біологія» тощо, а також для проведення позанавчальних заходів краєзнавчого та національно-патріотичного спрямування. Завдяки офлайн та онлайн заходам вдалося долучити учнівську та студентську молодь: інтерактивні позанавчальні заходи (<https://cutt.ly/jItLPR5>); екскурсійні подорожі з метою моніторингу доступності (<https://cutt.ly/jItLFLq>); пізнавальні квести (<https://cutt.ly/gItLK4A>); відвідування та робота з сайтом (<https://cutt.ly/RItLN74>); інтерактивний вид комунікації через створені сторінки проекту в соцмережах (<https://www.facebook.com/inclusivesocial3Dmap>; <https://www.instagram.com/inclusivesocial3dmap/>);

- рекомендований для використання в організації освітнього процесу у закладах вищої освіти, зокрема під час роботи зі студентами з інвалідністю, створення умов для їхньої соціалізації та соціальної інтеграції. Успішне використання у роботі Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

- заслуговують на увагу результати впровадження результатів проекту у межах надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг інклюзивно-ресурсними центрами, відтак фахівці ІРЦ, діти з особливими потребами та їхні батьки є активними користувачами продуктом проекту.

Водночас культурно-туристичний продукт рекомендований як складова соціальних послуг для людей з інвалідністю, зокрема соціальна послуга соціальної реабілітації відповідно до нового Класифікатора соціальних послуг, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 23 червня 2020 р. за № 643/34926. Зокрема, попитом користується серед клієнтів відділення інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради.

У межах діяльності реабілітаційних центрів результати проекту можуть бути складовою реабілітаційних послуг (послуги, спрямовані на відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи з метою сприяння її інтеграції в суспільство) та реабілітаційних заходів (комплекс заходів, спрямованих на реабілітацію осіб з інвалідністю) (згідно Закону України «про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»).

Вагомий внесок у підтримку інклюзивних туристичних і культурних практик докладають громадські об'єднання. Позитивно оцінюючи зміст і спрямованість результатів проекту, громадські організації можуть використовувати їх у своїй діяльності та розвивати цю тематику в подальшому.

У травні 2020 р. схвалено Указом Президента України (№ 195\2020) Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. Серед численних існуючих проблем функціонування закладів освіти – це недостатнє використання ресурсів взаємодії та партнерства між учасниками освітнього процесу, закладами освіти і закладами охорони здоров'я, закладами культури, соціальними службами, правоохоронними органами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, а також ресурсів волонтерської допомоги за відповідними напрямками. Серед стратегічних цілей: міжсекторальна взаємодія та залучення соціальних інституцій – заклади охорони здоров'я, органи та установи у сферах молодіжної політики, спорту, соціального захисту, культури, правоохоронні органи, які співпрацюють у процесі створення та забезпечення функціонування здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища. У закладі освіти на основі міждисциплінарної взаємодії та комплексного підходу за участю всіх учасників освітнього процесу формується та підтримується освітнє середовище, що відповідає їх потребам у розвитку, збереженні здоров'я та безпеці. У цьому відношенні проект виступає одним з інструментів для психологів, соціальних працівників, соціальних педагогів, вчителів, асистентів вчителів зі створення інклюзивного освітнього середовища [4].

Висновки. Узагальнюючи результати проекту встановлено, що його реалізація дає можливість задовольнити культурні потреби людини з інвалідністю та продемонструвати культурне розмаїття регіону. В умовах становлення та розвитку інклюзивного суспільства проект сприяє забезпеченню рівних можливостей для людей з інвалідністю щодо туристичної діяльності, тим

самим дозволить їм отримати статус активних суб'єктів соціокультурної діяльності.

Серед перспектив – розширення можливостей проєкту як щодо віртуальної реальності, так і доповненої реальності (AR), що дає можливість поєднувати в собі віртуальні елементи з реальним досвідом.

Література:

1. Коваль Л. Права людини: дискримінація і толерантність. *Урядовий кур'єр*. 2021. № 76. С. 1–2.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 17.12.2021)
3. Культурно-рекреаційно-туристична Черкащина: інклюзивно-соціальна 3D-карта. Режим доступу : <https://fspo.udpu.edu.ua/inklyuzyvno-sotsial%CA%B9na-3D-karta/#/> (дата звернення: 25.12.2021 р.)
4. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі 2020. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
5. Постанова КМУ від 26 травня 2021 р. №537 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу та оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 1.10.2021 р.)
6. Програма розвитку туризму в Черкаській області на 2021–2025 рр. Режим доступу : <https://www.oblrada.gov.ua/oblasn-programi>
7. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.12.2021 р.)
9. Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021–2027 рр. Режим доступу: <https://strategy2027-ck.gov.ua/>
10. Цілі сталого розвитку на 2016–2030 рр. Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 20.03.2020)

References:

1. Koval, L. (2021). Prava liudyny: dyskryminatsiia i tolerantnist [Human rights: discrimination and tolerance]. *Uriadovi kurier – Government courier*, 76, 1–2 [in Ukrainian].
2. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu [Convention on the Rights of Persons with Disabilities. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukrainian].
3. Sait Kulturno-rekreatsiino-turystychna Cherkashchyna: inklyuzyvno-sotsialna 3D-karta [Site Cultural-recreational-tourist Cherkasy region: inclusive-social 3D-map]. *fspo.udpu.edu.ua*. Retrieved from <https://fspo.udpu.edu.ua/inklyuzyvno-sotsial%CA%B9na-3D-karta/#/> [in Ukrainian].
4. Natsionalna stratehiia rozbudovy bezpechnoho i zdorovoho osvitnoho seredovyscha u novii ukrainskii shkoli 2020 [National strategy for building a safe and healthy educational environment in the new Ukrainian school 2020]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> [in Ukrainian].
5. Postanova KМУ vid 26 travnia 2021 r. №537 «Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia monitorynhu ta otsinky stupenia bezbariernosti obiektiv fizychnoho otchennia i posluh dlia osib z

invalidnistiu». [Resolution of the Cabinet of Ministers Ukraine of May 26, 2021 №537 «On approval of the Procedure for monitoring and assessing the degree of accessibility of facilities of the physical environment and services for persons with disabilities»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

6. Prohrama rozvytku turyzmu v Cherkaskii oblasti na 2021–2025 rr. [Tourism Development Program in Cherkasy Region for 2021–2025]. (n.d.). *www.oblradack.gov.ua*. Retrieved from <https://www.oblradack.gov.ua/oblasn-programi> [in Ukrainian].

7. Rozporiadzhennia Kabinet Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2017 r. № 168-r «Pro skhvalennia Stratehii rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 16, 2017 № 168-r «On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts until 2026»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

8. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 kvitnia 2021 r. № 366-r «Pro skhvalennia Natsionalnoi stratehii iz stvorennia bezbariernoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 14, 2021 № 366-r «On approval of the National Strategy for the creation of barrier-free space in Ukraine until 2030»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

9. Stratehiia rozvytku Cherkaskoi oblasti na period 2021–2027 rr. [Development strategy of Cherkasy region for the period 2021-2027.]. (n.d.). *ck.gov.ua*. Retrieved from <https://strategy2027-ck.gov.ua/> [in Ukrainian].

10. Tsili staloho rozvytku na 2016–2030 rr. [Sustainable development goals for 2016–2030] (n.d.). *www.un.org.ua*. Retrieved from <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 20.03.2020) [in Ukrainian].